

INICIRANJE SPOZNAJE O MENTALNOJ ZAGAĐENOSTI

Vesna Dabetić-Trogrlić

Univerzitet Sinergija – Pravni fakultet u Bijeljini
Republika Srpska, Bijeljina, Raje Baničića bb
vesnadabetic@yahoo.com

Sažetak: Mentalna zagađenost je negiranje suštine čoveka. Rezultira kršenjem osnovnih egzistencijalnih ljudskih prava, kao što su pravo na život i pravo na zdrav život. Orijentacija čoveka mora ići prema "mentalnoj higijeni", a da bi se samopotvrdio i istinski živeo. U suprotnom, očekuje nas mračna ljudska budućnost, što Planeti neće smetati da živi i dalje, samo sa smanjenim brojem ekosistema.

Ključne reči: kriza, stres, mentalna zagađenost, mentalna higijena, kultura života.

Abstract: Mental contamination is denying the essence of man. Results in violation of their basic human rights, such as the right to life and right to a healthy life. Orientation man must go to the "mental hygiene", and to confirmed and truly lived. Otherwise, we expect a dark human future, the planet will not mind lives on, only with a reduced number of ecosystems.

Key words: crisis, stress, mental contamination, mental hygiene, culture of life.

1. UVOD

U sistemu pravednog prava, univerzalnost ljudskih prava svakako u okviru egzistencijalnih sloboda obuhvata, osim prava na život i pravo na fizički i duhovni integritet čoveka odnosno njegovo pravo na zaštitu zdravlja¹, a jer je zdravlje uslov života. Pravo čoveka na zaštitu zdravlja odgovara dužnosti države da brine o javnom zdravlju². I pored proklamovanja, ostaje činjenica da se navedena ljudska prava ne poštuju ili grubo krše iz brojnih i veoma različitih razloga. Prema rečima akademika Perović Slobodana, politizacija i ideologizacija ljudskih prava najčešće dolazi iz nekog izvora metapravne moći – političke, ekonomske, vojne. Na osnovu te moći samovoljno se uzurpira "pravo kontrole" stanja ljudskih prava i primenjuju tzv. dupli standardi³. Ostvarenje navedenih ljudskih prava u državama vladavine prava kreće se u granicama društvene i pravne tolerencije, a u državama vladavine volje i samovolje nekih "gospodara prostora i vremena" obuzetih čulnošću umesto umnošću, ostvarenje navedenih ljudskih prava nije moguće.

Naša je namera da iniciramo spoznaju o mentalnoj zagađenosti i njenoj vezanosti za kršenje ljudskih prava na život i zdrav život. Ne može se razmišljati o uticajima na zdrav život, a da se isključi njihov društveni aspekt.

2. UZROCI MENTALNE ZAGAĐENOSTI

¹ Član 25. Zakona o zdravstvenoj zaštiti ("Službeni glasnik RS" br. 107/2005, 72/2009, 88/2010, 99/2010 i 57/2011)

² Član 5. Zakona o javnom zdravlju („Službeni glasnik RS“ br. 72/2009)

³ Perović, S. (2009) :Vremenske dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9, Beograd, str. 390

Čerčil je jednom rekao: “Sve je politika”, a sasvim je verovatno da politika nikad kao danas u XXI veku, nije bila deo svakodnevnog života čoveka u Srbiji i preduslov njegove samopotvrde. Politički život je do nivoa društvenosti osvojio i zarobio svakodnevnicu. Čovek se u toj zarobljenosti, danas potvrđuje ili poriče. To je zato što politiku kao igru za moć, prate nasilje, vlastoljublje, smrt, fanatizam, podaništvo, a što igru, kako u njenom pojavnom obliku, tako i naročito u njenoj suštini, čini okrutnom i zločinačkom. Kao opsesivna snaga i individualnog i društvenog života, politika u ljudima razbuktava iracionalne strasti i porive, zbog čega nije moguće izbeći sile represije. Bez obzira sa koje strane se posmatra polje političkog praksis-a, sigurno je da će se na svakom njegovom fragmentu prepoznati okolnosti koje dovode do izrazitih stresova. Veliki strah i represija koji proizlaze iz stresa satire čoveka i psihološki i moralno. Oni koji vladaju i koji su protagonisti političke moći, hteli bi da vladaju neprekidno i da se brzo penju po lestvici političke piramide, a kad se nađu na vrhu, hteli bi da tamo i ostanu, čak i onda kad to više nije moguće. Naravno da ovaj sloj ljudi nije pošteđen stresa, naprotiv njihove težnje stvaraju konstantnu napetost i neprestane stresove. Drugi sloj ljudi koji ne vlada istinski, ali priprema vlastodržce za samovolju i nasilje, živi u ambivalentnosti i otuda njihova dvojna priroda: s jedne strane, čine ono čime raspolaže onaj koji je na vlasti i tako imaju prividnu moć, a s druge strane, oni su uvek u senci, nepoznati i nepriznati. Zato su razapeti između svoje ambicije da i “sami” jednog dana postanu to što nisu i nemogućnosti da prevaziđu svoju servilnu poziciju; svakako da ta razapetost proizlazi iz intenzivnog stresa. Treći sloj ljudi su anonimni sledbenici čija je elementarna sloboda i politička volja dovedena u pitanje. Čak i kad nemaju potpunu svest o svojoj individualnoj zarobljenosti u kojoj žive obezličeni, obespravljani i zavisni od straha, strepnje i mučnine, intuitivno osećaju da su lišeni dostojanstva. U toj bespomoćnosti oni vide svoj život bez individualiteta i mogućnosti samopotvrde, zbog čega prihvataju masovnu lažnu svest kao svoj izbor čime postižu bar nekakvu saglasnost sa svojom društvenom ulogom. Onog trenutka kad ne pristanu na anonimnost i bezličnost i kad intimno počnu da osporavaju svoju ideološku svest, započinje njihova unutrašnja drama samoosvešćivanja i bespomoćnosti, što vodi depresiji i rezignaciji tj. stresu. Posmatrač, koji nije istinski učesnik u političkoj zbilji, takođe nije pošteđen stresa, jer ako se politika konstituiše kao dominacija onih koji imaju monopol na vlast nad masom koja je podređena, onda je napetost između ta dva polariteta praćena nepodnošljivim teskobama tj. stresom. Ako posmatrač nije spreman da bude veran svojoj maski i donekle se adaptira na postojeću situaciju, on sa svojom otvorenošću i spontanošću, nema izgleda da opstane, zbog čega je pod intenzivnim stresom. Dakle, trebalo bi da bude jasno da je društvena zajednica politikom sveukupno mentalno zagađena, čime je dovedeno u pitanje egzistencijalno pravo čoveka, pravo na život i pravo na zdrav život.

3. JEDAN PRIMER MENTALNE ZAGAĐENOSTI

Tzv. pravosudna reforma koja je obeležila kulturni identitet prostorno-vremenske realnosti Srbije XXI veka, na taj način što je između ostalog prouzrokovala akcidentne krize kod velikog broja ljudi, može poslužiti kao primer mentalne zagađenosti. Nije nesumnjivo da li su uopšte postojale okolnosti koje su mogle dovesti do krize koja je sadržala zahtev za promenom u Srbiji, u vidu tzv. pravosudne reforme. Ceneći sa vremenske distance, nalazimo da je zahtev “vlasnika reforme” zapravo zahtev mentalno zagađenih umova koji su na osnovu svog “znanja i iskustva” na nasilan način apsolutno slobodno “vizionarski” sproveli tzv. pravosudnu reformu i to bez ikakve odgovornosti. Nasilje i apsolutna sloboda bez odgovornosti prema drugim titularima slobode, “vlasnike reforme” pretvorilo je u robinzona koji je doživeo osudu stručne javnosti u svetskim razmerama. Obzirom da nisu bili vođeni osećanjem za odgovornost i osećanjem za javno mnjenje, kako za uspeh, tako i za neuspeh

svojih “inicijativa i napora”, vrlo otvoreno su pokazali da je vladavinu prava zamenila vladavina strasti i interesa u maniru političkog monizma i odmazde i time dokazali svako odsustvo opšte tolerancije u društvenim i pravnim odnosima, zbog čega je do krajnosti razotkriven i ogoljen njihov otpor prema demokratskoj kulturi, duhovnom punoletstvu i kulturi individualnog i socijalnog razuma. Zaključujemo da uzrok krize nije bio spontani zahtev društvene zajednice za pravosudnom reformom, koja je inače “vizionarski” sprovedena samo u pogledu tzv. opšteg izbora sudija, promene naziva sudova, osnivanja nekih novih i ukidanja nekih postojećih sudova. U svakom slučaju, tzv. pravosudna reforma je bila okidač tj. okolnost koja je dovela do kriznih situacija tj. do akcidentne krize¹ 837 sudija obzirom da je izazvala promenu svih aspekata njihove materijalne i sociokulturne ambijentalne realnosti i u toj meri narušila njihovu individualnu dinamičku psihosocijalnu ravnotežu, koju sasvim sigurno neće moći uspostaviti duže vremena. Odbrana jednog sudije, izneta na ročištu održanom pred Komisijom Visokog saveta sudstva Republike Srbije (kao svojevršnim tribunalom) povodom ustavne žalbe i žalbe Ustavnom sudu RS na odluku o prestanku sudijske dužnosti, koje su, po Zakonu o izmenama i dopunama Zakona o sudijama², tretirane kao prigovor, ukazuje na sveopštu mentalnu zagađenost, kako onih koji su “vlasnici reforme”, tako i onih na koje se reforma odnosi:

“Obzirom da sam u postupku po prigovoru na odluku VSS³ o prestanku sudijske dužnosti, pozvana na ovo ročište, ja sam uverena da je nešto krupno i značajno sporno sa mojim izborom, imajući u vidu da Savet može, na predlog Komisije da usvoji prigovor iako ročište za razgovor sa Podnosiocem prigovora nije održano, a u smislu čl. 3. stav 2. alineja 7. Pravila za primenu Odluke o utvrđivanju kriterijuma i merila za ocenu stručnosti, osposobljenosti i dostojnosti i za postupak preispitivanja odluka prvog sastava Visokog saveta sudstva o prestanku sudijske dužnosti⁴. Inače, poziv na ovo ročište, izazvao je kod mene pomešana osećanja, osećanje radosti i tuge. Osećanje radosti zbog toga što se uopšte sprovodi postupak preispitivanja odluka prvog sastava VSS o prestanku sudijske dužnosti⁵. Osećanje tuge iz više razloga: **Prvo**, neka prethodna pitanja nisu razrešena. To je pitanje ocene ustavnosti Zakona za sprovođenje Ustava iz 2006. godine, Zakona o sudijama i Zakona o Visokom savetu sudstva, po predlogu okružnih sudova u Prokuplju i Leskovcu kao ovlašćenih predlagača za pokretanje postupka pred Ustavnim sudom. Iako su ovi predlozi podneti krajem 2009. godine, Ustavni sud još uvek ćuti. Tako mi ne znamo da li su navedeni zakoni u saglasnosti sa Ustavom RS iz 2006. godine, te da li su uopšte mogli poslužiti kao pravni osnov za sprovođenje tzv. opšteg izbora sudija. Obzirom da Ustav iz 2006. godine ne sadrži odredbe o opštem izboru sudija, a da Ustavni zakon za sprovođenje Ustava nije proglašen i nije stupio na snagu istovremeno sa Ustavom i obzirom da nije donet po istom postupku po kojem se donosi Ustav, to proizlazi logički zaključak da Ustavni zakon za sprovođenje Ustava ima manju pravnu snagu od Ustava i kao takav ne može biti pravni osnov za opšti izbor sudija. Hipnotisanost opštim izborom sudija je prouzrokovala nesaglasnost dva zakona sa Ustavom iz 2006. godine u pogledu stalnosti sudijske funkcije: nesaglasnost Zakona za sprovođenje Ustava i Zakona o sudijama. Razlozi za nesaglasnost su ustavnopravni jer se tiču ustavnog kontinuiteta i teorijskopravni jer se tiču prirode sudijske funkcije. Stalnost sudijske funkcije iz

¹ Akcidentne krize su stanja kratke psihičke pometnje koja nastaju pod uticajem nekog dovoljno snažnog i najčešće iznenadnog životnog događaja -Vlajković, J. (1992): Životne krize i njihovo prevazlaženje, Nolit, Beograd, str. 82

² Zakon o izmenama i dopunama Zakona o sudijama – “Službeni glasnik RS” br. 101/2010

³ VSS – skrać. od Visoki savet sudstva

⁴ “Službeni glasnik RS” br. 35/2011

⁵ Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o sudijama, propisana je dužnost VSS-a da preispita i odluke o izboru sudija od 2009. godine.

Ustava od 1990. godine produžena je identičnom formulacijom u Ustavu iz 2006. godine, a koji Ustav je donet uz svo poštovanje ustavnog kontinuiteta obzirom da je donet po odredbama za donošenje novog ustava sadržanim u Ustavu od 1990. godine. To znači da je i svojstvo stalnosti sudijske funkcije ostalo neprekinuto, ono teče i pošto je donet novi Ustav i to sve dok se ne ispune uslovi za prestanak sudijske funkcije. Kad su u pitanju teorijskopравни razlozi stalnosti sudijske funkcije, stalnost je, kako kaže čuveni procesualista i civilista Živojin Perić, unutrašnje svojstvo sudijske funkcije, jer bez nje nezavisnost sudstva je samo prazna reč. Zatim, prethodno pitanje je i pitanje defektnog sastava prvog VSS-a čije se odluke sada preispituju, a koji se bez pravnog osnova proglasio konstituisanim¹. VSS postoji samo kad su njegov izbor i sastav u skladu sa Ustavom, bez toga on nije nikakav državni organ. Zakon o VSS-u u članu 17. propisuje da VSS donosi odluke većinom glasova svojih članova. Prema tome, Ustav i Zakon zapovedaju da VSS ima sve članove. Dakle, VSS bez svih izabranih članova (ukupno 11) nije mogao nastatiti, niti postojati, a time se nije mogao konstituisati, niti je mogao doneti Odluku o izboru sudija na stalnu funkciju u sudovima opšte i posebne nadležnosti ("Službeni glasnik RS" br. 106/2009) od 16. decembra 2009. godine i tzv. Jedinstvenu odluku o prestanku sudijske dužnosti za 837 sudija br. 06-00-37/2009-01 od 25. decembra 2009. godine. Takođe nije mogao doneti tzv. pojedinačne odluke o prestanku sudijske dužnosti i sve ostale odluke, među kojima i Odluku o broju sudija u sudovima. Ja i ostale sudije se sada nalazimo u jednoj kvazi pravnoj situaciji koja je po svojoj prirodi besmislena. Mi izlažemo svoje kontestacije tzv. pojedinačnih odluka prvog sastava VSS, a nedostaci tih odluka su takvi da one predstavljaju nepostojeće odluke, jer po svojim spoljnim obeležjima ne ispunjavaju uslove da bi se uopšte mogle smatrati odlukama obzirom da ih je doneo organ koji u svom prvom sastavu, po Ustavu i Zakonu o VSS uopšte nije nastao, niti je postojao. Nepostojeće odluke prvog sastava VSS su pravni nullum, tako da nema mogućnosti niti potrebe da se nedostaci tih odluka otklanjaju pravnim lekovima, o njima je trebalo da se rešava kao o prethodnom pitanju. O tom pitanju je bio dužan da zauzme stav Ustavni sud, jer je taj sud državni organ koji štiti ustavnost i zakonitost i ljudska i manjinska prava i slobode. Obzirom da je Ustavni sud, cenio odluke prvog sastava VSS-a kao postojeće (tu mislim na Odluku o izboru sudija na stalnu funkciju u sudovima opšte i posebne nadležnosti od 16.12.2009. godine i tzv. Jedinstvenu odluku o prestanku sudijske dužnosti od 25.12.2009. godine, ostale odluke među kojima i Odluku o broju sudija u sudovima), bio je dužan da u skladu sa svojim kasatornim ovlašćenjima, povodom iznetih ustavnih žalbi neizabranih sudija protiv tzv. Jedinstvene odluke, održi raspravu (pozivajući Podnosioca ustavne žalbe i predstavnika VSS) i nakon rasprave donese odluku o usvajanju žalbi neizabranih sudija i poništavanju tzv. jedinstvene odluke VSS, jer joj nedostaje konstitutivni element - razlog zbog kojeg sudija nije izabran ponovo. **Drugo**, nedavno sprovedena reforma sudske vlasti je iznedrila svojevrstu klasifikaciju sudija na dve kategorije: izabrane i odbačene. I izabrani i odbačeni nemaju razloga za veru u vladavinu prava. Svim sudijama je konačno slomljena kičma, u njih se uvukla jeza nesigurnosti i strah od političkih moćnika. Ideja da se uvek iznova, sa promenom Ustava, na osnovu Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava, može vršiti tzv. "opšti" izbor sudija otvorila je Pandorinu kutiju – otvorila je mogućnost i pravo novim političkim garniturama da planiraju i bez ograničenja sprovode "reformu" sudske vlasti od

¹ Predsednik Komisije prekida izlaganje sudije: "Ali to su pitanja koja se tiču Ustavnog suda, predite na Vaš problem..." Sudija reaguje: "Molim Vas da me ne prekidate; ova pitanja tiču se ne samo Ustavnog suda, već i Vas tj. VSS-a, tiču se zapravo cele društvene zajednice; ja sam konačno dobila mogućnost da javno iznesem svoje mišljenje o tome kako razumem propise koji se tiču mene i mojih kolega; uostalom pravo na iznošenje sopstvenog mišljenja, imam u skladu sa čl. 10. st. 1. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, a kako mišljenje koje iznosim i koje ću izneti ne podleže ograničenjima iz st. 2. istog čl. 10. istog propisa, to molim da mi se omogući neprekinuto izlaganje koje neće trajati duže od 45 minuta".

početka, od nulte tačke, kao da pre toga sudske vlasti i sudstva uopšte nije bilo. Da je to tako, ukazuje nam i primer ovog postupka preispitivanja odluka prvog sastava VSS i to odluka koje se tiču kako odbačenih, tako i izabranih. Izabrani strahuju od gubitka posla ako su se u međuvremenu, od dana izbora (16.12.2009. godine), zamerili vladajućoj političkoj garnituri. Odbačeni strahuju da neće biti doneta odluka o izmeni odluke o prestanku sudijske dužnosti tj. da neće biti birani za sudiju u sud koji je preuzeo nadležnost suda u kojem su obavljali sudijsku dužnost, a jer su se već ranije verovatno zamerili vladajućoj političkoj garnituri. Tako, zadovoljstvo odbačenih, što Odluka VSS o broju sudija u sudovima, ne može predstavljati ograničenje VSS-u da izabere Podnosioca prigovora, uskraćeno je činjenicom da VSS mora pribaviti naknadnu saglasnost ministra pravde za svoju odluku o izboru Podnosioca prigovora (član 3. stav 1. Pravila). Dakle, *conditio sine qua non* za odluku VSS o izboru Podnosioca prigovora, jeste saglasnost ministra pravde, jer odluka neće biti pravno valjana i neće proizvoditi pravno dejstvo ukoliko nije snabdevena saglasnošću ministra pravde. Ovde je tako očigledno pokazana sva neumoljivost vladajuće političke garniture. Zaključak koji se nameće jeste da je reforma sudske vlasti i konačno srušila sveti princip sudijske funkcije – stalnost. Uverenje u taj princip je u Republici Srbiji sasvim razoreno, a njegovim razaranjem, razoreno je i glavno obeležje rada sudova – njihova nezavisnost. **Treće**, ako je razoren princip stalnosti sudijske funkcije i princip nezavisnosti sudova, nameće se pitanje pravde koju mogu očekivati odbačeni od izabranih. Opštepoznata činjenica je da je Pravda na strani odbačenih, jer su žrtve povrede prava ustanovljenih Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Izabrani bi zato morali imati u vidu ono što mnogi mislioci o pravdi govore. Ugledni filozof Gustav Radbruch kaže da „ideja prava ... ne može biti ništa drugo nego pravda“. Giorgio del Vecchio takođe kaže da bez pravde „ni život ne bi bio moguć, niti bi, i kada bi bio moguć, bilo vredno živeti. Za nju, kroz sva vremena, umirali su, bez ikakvog dvoumljenja najodabraniji duhovi, kojima ljudska istorija duguje svoju najvišu otmenost“. Naravno da između prava i pravde postoji odgovarajuća napetost pa i suprotnost; nikada potpuno poistovećivanje. Stoga se pozitivno pravo samo manje ili više približava (ako se već ne udaljava) svom idealnom obrascu – ideji pravde. Kako kaže Kosta Čavoški, svako ko dublje promišlja prirodu prava, zapravo vrši izbor – opredeljuje se za akcent na jednom od dva suštinska atributa: sila ili pravda. Oni koji preferiraju *Silu*, to obrazlažu njenom *spoljašnjom efikasnošću*. Oni koji daju prvenstvo *Pravdi*, polaze od nezamenljivog značaja čovekove *unutrašnje spoznaje moralne ispravnosti*. Pravo, pre svega, ima ulogu da *život u društvu učini mogućim*. Shodno značenju latinske izreke: „Ubi societas ubi ius“, pravda i pravo su stvar društva. Ono što naglašava Aristotel kao najveći mislilac o pravdi, nije samo to, da je pravda vrlina („savršena“, „potpuna“ vrlina). Za razliku od vrline kao moralnog (unutrašnjeg) stanja pojedinca, pravda je relacioni i višeznačan pojam. Ona se ispoljava *samo u odnosu prema nekom drugom*. „Zato nije najbolji onaj ko primenjuje vrlinu prema sebi, nego onaj ko to čini prema drugome, jer to je teško“, naglašava Aristotel. Pored društvene prirode, kao prve odlike pravde, druga odlika ishodi iz *uzajamnosti prava i obaveza*. Treći element pravde, jeste *odgovarajuća jednakost*. To se, opet, najbolje primećuje u Aristotelovim razmišljanjima o aritmetičkoj i geometrijskoj jednakosti. A na tragu Aristotela, kasniji teoretičari govore o tri osnovne vrste pravde: a) opšta ili „zakonska“; b) distributivna i c) komutativna. Prva odgovara odnosu delova prema celini – dovodi građane u vezu sa državom. Druga odgovara odnosu celine prema delovima – države prema njenim građanima. Treća označava međusobne odnose delova države – građana. Konstatacija o tome *kakvo pravo jeste*, mora da počiva na jednom ključnom normativnom (vrednosnom) stavu o tome *kakvo pravo treba da bude*. Ako pođemo od Celsus-ove maksime: „Ius est ars boni et aequi“ („Pravo je umeće dobrog i pravičnog“), dolazimo do Augustin-ovog stava: „Lex esse non videtur quae iusta non fuerit“ („Zakon koji nije pravedan ne izgleda da je zakon“) i konačno do kategoričke

maksime: „Lex iniusta non est lex“ („Nepravedan zakon nije zakon“). U kontekstu rečenog o pravdi, saedes materiae je da li je Zakon o izmenama Zakona o sudijama pravedan zakon odnosno da li je zakon, da li su pomenuta Pravila VSS pravedna tj. da li su uopšte Pravila. Sve to valja imati u vidu u kontekstu odlučivanja o odbačenima, a zato što su, ako ne svi, a ono velika većina njih, svoju dužnost obavljali isključivo u skladu sa svojim znanjem, pa i ako nije bilo rezultata koji se iskazuju kroz statističke podatke o kojima ovde danima slušate, a koji ne pokazuju čoveka kakav zaista jeste, namere su im bile časne i iskrene, a cilj je bio dobrobit države i naroda. Htela bih da budem uverena da će VSS u ovom postupku preispitivanja odluka o prestanku sudijske dužnosti, svoju dužnost obaviti isključivo u skladu sa svojim znanjem i u skladu sa časnim i iskrenim namerama. Zato nije od važnosti rezultat ovog postupka, koji ishodi saglasnošću ili nesaglasnošću ministra pravde, bitan je sam postupak. Konačno, red je da kažem neku reč i o sebi lično...¹ U tzv. pojedinačnoj odluci VSS od 14.06.2010. godine navedeno je da kao kandidat za izbor na stalnu sudijsku funkciju po oglasu za opšti izbor sudija za sudove opšte i posebne nadležnosti u RS od 15.07.2009. godine, ne ispunjavam uslove za izbor jer postoje razlozi za sumnju u pogledu osposobljenosti. U obrazloženju tzv. pojedinačne odluke VSS stoji da u periodu koji je sagledavan (2006-2008) u više predmeta u kojima sam postupala, nisam izradila odluku u roku koji se može oceniti kao primeren rok, imajući u vidu ZPP i složenost predmeta odnosno odluke, čime se dovodi u pitanje „*sudjenje u razumnom roku*“. Zaključak VSS iznet u obrazloženju tzv. pojedinačne odluke je da nisam ispunila uslove iz člana 45. Zakona o sudijama u pogledu osposobljenosti, a u vezi člana 14. stav 1. tačka 7. Odluke VSS o kriterijumima i merilima, jer nisam pokazala zadovoljavajući nivo osposobljenosti. Definicija osposobljenosti je ustanovljena odredbama člana 45. stav 3. Zakona o sudijama, tako da se pod osposobljenošću podrazumevaju veštine koje omogućavaju efikasnu primenu specifičnih pravnčkih znanja u rešavanju sudskih predmeta. Da bi se kandidat za izbor na stalnu funkciju sudije mogao smatrati osposobljenim za vršenje stalne funkcije sudije, mora ispuniti **osnovne uslove** predviđene odredbama člana 6. stav 2. Odluke VSS o kriterijumima i merilima i to: 1. da dobro poznaje materijalno i procesno pravo, 2. da poznaje Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, 3. da poseduje svest o potrebi proučavanja predmeta, 4. da poseduje umešnost i sposobnost analitičkog i sintetičkog mišljenja, 5. da rasuđuje po vlastitom razumu, 6. da se jasno izražava i da je uzorno pismen, 7. da je marljiv, 8. da poseduje samokontrolu i smisao za kolegijalnu saradnju i 9. da poseduje kulturu ophođenja. Koje je to dokaze prvi sastav VSS izveo i primenom kojih dokaznih sredstava, a da bi utvrdio da li ispunjavam sve navedene osnovne uslove osposobljenosti. Da li je prvi sastav VSS uopšte cenio moju osposobljenost u pogledu ispunjenosti ovih osnovnih uslova, a trebalo je da ceni i to na osnovu rezultata razgovora, u smislu člana 6. stav 6. Odluke i kriterijumima i merilima. Dakle, kako je teret dokazivanja o ispunjenosti osnovnih uslova za kriterijum osposobljenosti na VSS-u, to mogu samo da zaključim da u celini ispunjavam sve osnovne uslove osposobljenosti za izbor na stalnu funkciju sudije. Uverena sam da upravo zato što ove uslove ispunjavam, naročito uslov da rasuđujem po vlastitom razumu i delujem u skladu sa isključivo svojim znanjem o materijalnom i procesnom pravu, nisam podoban kandidat. Posebni uslovi za ispunjavanje kriterijuma osposobljenosti predviđeni odredbama člana 13. stav 4. i člana 14. stav 1. tačka 7. i 8. Odluke o kriterijumima i merilima, razrađeni su novim Pravilima VSS-a u članu 6. Tako je predviđeno da podnosilac prigovora ispunjava kriterijum osposobljenosti ukoliko je u 2006., 2007. i 2008. godini kumulativno ispunio dva uslova: Prvi, da je ispunio orijentacionu normu koja je propisana Merilima za ocenu uspešnosti ili prosek odeljenja suda i Drugi, da nije imao grubih negativnih odstupanja u odnosu na

¹ Sudija je zapravo mislila da kaže nešto o onome što joj se stavlja na teret – komentar autora.

najmanje jedno od sledećih merila: prvo, odluka izrađenih po isteku 30 dana nakon presuđenja u odnosu na prosek odeljenja suda u kojem je radio i drugo, odnos nerešenih starih predmeta u odnosu na ukupan broj predmeta u radu, u poređenju sa prosekom odeljenja suda i imajući u vidu priliv predmeta. Dakle, meni se ne stavlja na teret ispunjenost prvog uslova – orijentacione norme, niti drugi uslov u pogledu odnosa nerešenih starih predmeta, već samo i isključivo izrada odluka po isteku 30 dana nakon presuđenja u odnosu na prosek suda. U vezi s tim, **Prvo**, ja ne posedujem podatak o proseku odeljenja suda u pogledu izrade odluka po isteku 30 dana od dana presuđenja. Ovaj podatak je Komisija ili VSS morao pribaviti i predložiti izvođenje ovog dokaza na ovom ročištu obzirom da je na njemu tetret dokazivanja, ali je to propušteno. **Drugo**, ja u celini osporavam činjeničnu tvrdnju VSS iznetu u obrazloženju tzv. pojedinačne odluke od 14.06.2010. godine da sam u 50 predmeta prekoračila rok od 30 dana za izradu odluka. O ovoj tvrdnji Komisija ili VSS je bio dužan da pruži dokaze i pokaže mi svih 50 predmeta u kojima sam taj rok prekoračila, a imajući u vidu podatak koji stoji u dostavnoj naredbi kojom je snabdeven izvornik sudske odluke, a koji se odnosi na datum izrade sudske odluke, jer ja za ekspedovanje sudske odluke nisam nadležna, niti ovlašćena. Dakle, na ovom ročištu je trebalo da se izvede dokaz na okolnost da sam u svih 50 predmeta, kako se to tvrdi u tzv. pojedinačnoj odluci, prekoračila rok od 30 dana za izradu sudskih odluka, ali je to propušteno. **Treće**, ako je i bilo prekoračenja roka od 30 dana za izradu sudskih odluka, postojali su razlozi koje bi svaki razuman čovek mogao da prihvati kao opravdane. Razloge sam detaljno navela u podnescima Ustavnom sudu: od 08.06.2010. godine, od 22.07.2010. godine, od 23.07.2010. godine i u žalbi Ustavnom sudu od 28.07.2010. godine, pa predlažem da Komisija oceni te razloge kao opravdane ili neopravdane obzirom da u tzv. pojedinačnoj odluci nisu cenjeni. **Cetvrto**, smatram da je neophodno da u vezi sa neispunjavanjem uslova osposobljenosti u pogledu pisane izrade sudskih odluka, iznesem svoje mišljenje koje Komisija, a samim tim i VSS verovatno neće prihvatiti. Međutim, ovde je suštinsko pitanje zapravo pitanje o kakvom se to roku za pisanu izradu sudske odluke, radi, koliko dana taj rok iznosi i da li nepoštovanje roka za pisanu izradu sudske odluke može da utiče na “suđenje u razumnom roku”. Prema odredbama člana 341. stav 1. ZPP-a, “presuda se mora pismeno izraditi u roku od osam dana od dana donošenja, a u složenijim predmetima sud može odložiti pismenu izradu presude za još 15 dana”. Kad analiziramo ovaj propis kojim se uređuje parnična radnja suda u pogledu pisane izrade presude, dolazimo do zaključka da su zapovesti zakona dvojako formulisane: u prvom delu je zapovest striktna, kruta sa podjednakom važnošću za sve slučajeve bez razlike, a izražena rečima da se presuda mora izraditi u pisanom obliku u roku od osam dana. U drugom delu, zapovest je elastična, izražena rečima da sud može odložiti pisanu izradu presude za još 15 dana. Zapravo zakonodavac, prema tome kakvu važnost pridaje razlici konkretnih okolnosti i prema tome šta želi da postigne – uniformna ili individualisana rešenja, formuliše svoje zapovesti u vidu striktnih ili elastičnih propisa. Zakonski propisi kao opšte striktne zapovesti imaju za svoju podlogu jednu tipičnu apstraktnu činjeničnu situaciju, a elastični propisi imaju za svoju podlogu potrebe konkretnog slučaja. Navedenim elastičnim propisom da sud može odložiti pisanu izradu presude, izražena je suverenost suda koja je zapravo samo prividna, jer je ovaj propis formalno po svom spoljašnjem izgledu propis permissivne norme obzirom da sudiji daje ovlašćenja, a po svojoj sadržini je zapovedna tj. imperativna norma jer sudiji naređuje da u svakom pojedinom slučaju odluči šta je najbolje. U slučaju sukoba između zahteva za pravilnošću odluke i zahteva za brzinom, sudija mora odlučiti da li će društveno manje značajno ili manje korisno žrtvovati onome što je društveno značajnije ili korisnije. Suverenost suda u odlučivanju da li će u pogledu pisane izrade presude primeniti striktni propis ili elastični propis, podrazumeva da je u svakom konkretnom slučaju volja sudije – zakon, ali ta suverenost je zapravo prividna jer sudija ne ostvaruje svoju volju, već

jednu objektivnu volju koja odgovara zakonu obzirom da je njegova volja ograničena na dve mogućnosti: da postupi po opštem pravilu predviđenom za tipične slučajeve ili da od tog pravila odstupa, prilagođavajući svoju zapovest konkretnoj situaciji. Kad stekne uverenje da je od dve mogućnosti jedna saobraznija konkretnom slučaju, sudija više nema ovlašćenje nego ima dužnost da tu mogućnost ostvari, jer se tada “može”, pretvara u “mora”. Dakle, suverenost suda se sastoji u tome da sud u svakom konkretnom slučaju može preduzeti parničnu radnju različitu od parnične radnje propisane za tipične slučajeve. U svakom slučaju, suverenost suda u odlučivanju da li će primeniti striktni ili elastični propis u pogledu pisane izrade presude, ne postoji radi komoditeta sudije, nego u interesu što veće pravilnosti odluke, kako bi se uzimanjem u obzir faktičkih nejednakosti što potpunije ostvarila pravna jednakost. Jednom istom merom mogu se meriti samo iste stvari. Za različite stvari potrebna je različita mera. Da li je ovu meru različitosti imao u vidu prvi sastav VSS kad je donosio tzv. pojedinačnu odluku, nije mi poznato, jer iz neubedljivog obrazloženja to ne mogu da dokučim. Rok za pisanu izradu presude predviđen članom 341. stav 1. ZPP-a je instrukcioni rok i kao takav je mešavina zakonskog i sudskog roka jer zakonodavac određuje samo minimalno i maksimalno trajanje roka, dok sam rok u datim okvirima određuje sud na način kako sam već kazivala. Prekoračenje ovog roka ne proizvodi bilo kakve pravne posledice po postupak i po sudiju obzirom da takve pravne posledice ZPP-om nisu predviđene. Kako prekoračenje ovog instrukcionog roka ne proizvodi bilo kakve pravne posledice po postupak, to je pravno nemoguće da sam ja navodnim prekoračenjem instrukcionog roka za pisanu izradu presuda, dovela u pitanje “*sudjenje u razumnom roku*”, kako se to tvrdi u tzv. pojedinačnoj odluci. Prema članu 6. stav 1. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koja je izvor građanskog procesnog prava u RS, strankama se pored ostalog, garantuje i pravo na odluku u primerenom roku tj. pravo na efikasan i brz postupak. Početak toka postupka se računa od momenta podnošenja tužbe sudu, a njegovo okončanje je vezano za momenat nastupanja formalne pravnosnažnosti odluke po unutrašnjem pravu RS kao države članice ove Konvencije. Konformitet dužine trajanja postupka iz člana 6. stav 1. Evropske konvencije, ceni se u odnosu na četiri činjenice: 1. obim i složenost slučaja, 2. odnos suda prema brzini rešavanja slučaja, 3. ponašanje stranaka i 4. značaj brzine okončanja postupka za stranke. Ovaj poslednji kriterijum je naročito značajan prilikom ocene dužine trajanja postupka za određivanje privremenih mera, u parnicama za naknadu štete i u parnicama za izdržavanje. Nema dokaza da je prvi sastav VSS primenio navedene kriterijume prilikom ocene da li sam u 50 predmeta povredila pravo stranaka na odluku u primerenom roku¹. Zato predlažem da Komisija i stalni sastav VSS, primenom navedenih kriterijuma pravilno utvrde činjenično stanje i ocene dužinu trajanja postupka u 50 predmeta koji mi se stavljaju na teret. Na kraju, kako ja već skoro dve godine, TRPIM nepodnošljivu nepravdu zbog tzv. pojedinačne odluke kojom sam odbačena zbog neispunjenosti isključivo samo jednog jedinog uslova i to u pogledu samo jednog jedinog kriterijuma – kriterijuma osposobljenosti, to **predlažem da Komisija**, imajući u vidu sve moje činjenične i pravne tvrdnje, dokaze i pravna shvatanja izneta u ustavnoj žalbi i žalbi Ustavnom sudu, izneta u svim podnescima Ustavnom sudu i izneta konačno na današnjem ročištu, donese ODLUKU kojom će predložiti VSS-u da USVOJI moj prigovor na tzv. pojedinačnu odluku VSS-a., a VSS-u PREDLAŽEM da donese ODLUKU kojom će usvojiti prigovor i izmeniti tzv. pojedinačnu odluku o prestanku sudijske dužnosti...”².

¹ “*Sudjenje u razumnom roku*”- nepoznato; Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama ustanovljeno je pravo stranke na odluku u primerenom roku – komentar autora

² Preuzeto iz Transkripta audio zapisa sa ročišta održanog pred Komisijom Visokog saveta sudstva Republike Srbije br. 010-01-40/2011-01 od 23.06.2011. godine

4. POSLEDICE MENTALNE ZAGAĐENOSTI - KRIZA, KRIZNA SITUACIJA I KRIZNO STANJE

Koncept krize je poznat u mnogim naučnim disciplinama (ekonomija, pravo, istorija, medicina, politikologija) i njime se označava onaj kratkotrajni, ali do krajnosti zaoštreni trenutak u istorijskom, evolucionom ili ekonomskom razvoju u kojem se ruše stari obrasci funkcionisanja i traga za novim i boljim rešenjima. Kriza¹ je ključni trenutak istorije u kojem suprotnosti između stvarnog i mogućeg, između iskustva i očekivanja, između sadašnjosti i vizije budućnosti postaju toliko očigledne da su promene neizbežne, a jer kriza u svom pojavnom obliku uvek sadrži zahtev za promenom. Kriza će se izroditi ili u katastrofu ili će se konačno resorbovati izazivajući posledice veoma promenljive važnosti i promenljive prirode. U psihijatriji se najčešće koristi Kaplanova definicija krize pod kojom se podrazumeva “kratka psihička pometnja koja se događa s vremena na vreme osobama čiji životni problem u datom trenutku prevazilazi njihove kapacitete”; prema Hobsovoj definiciji, kriza označava “iznenadni i neanticipirani poremećaj velikog značenja za svakodnevne aktivnosti, razumevanje i očekivanje jedne socijalne jedinice”². Akcidentnom krizom se označava ona kriza koja nastaje kao posledica nekog dovoljno intenzivnog i sa stanovišta individue dovoljno značajnog životnog događaja³. Pod kriznom situacijom podrazumevaju se okolnosti koje dovode do krize tj. krizna situacija je situacija izazvana promenom jednog, više ili svih aspekata materijalne ili sociokulturne ambijentalne realnosti pojedinca, koja može u toj meri da naruši individualnu dinamičku psihosocijalnu ravnotežu pojedinca da pojedinac nije u stanju da je uspostavi za uobičajeno dugo vreme, a krizno stanje se odnosi na subjektivni doživljaj koji je pokrenut kriznom situacijom⁴.

Po definiciji Dorenvendovih (Barbara i Bruce Dohrenwend) životni događaji su “objektivno iskustvo koje remeti ili pretili da poremeti uobičajene aktivnosti individue dovodeći do bitnih promena u njenom prilagođavanju i ponašanju”⁵. U psihijatriji i kliničkoj psihologiji životni događaji se tretiraju na tri načina. Zadržaćemo se na odnosu između životnog događaja i adekvatnog ili neadekvatnog fizičkog i psihičkog funkcionisanja, koji se može analizirati preko odgovora na tri pitanja: (1) u čemu je suština stresogenosti životnih događaja? (2) kakve je prirode veza između događaja (stresora) i poremećaja (stresa) i (3) kako se može objasniti individualna vulnerabilnost ili rezistentnost na iste životne događaje? Odgovor na treće pitanje ostavljamo psihijatriji i kliničkoj psihologiji.

Povodom pitanja u čemu je suština stresogenosti životnih događaja postoje dva odgovora: **prvi**, da je suština stresogenosti u promeni obzirom da svojom iznenadnošću i masivnošću, životni događaj remeti postojeću ravnotežu između organizma i sredine i dovodi je do stanja nesklada i stavlja na probu adaptacione mogućnosti individue, pa što je događaj iznenadniji i masivniji, opasnost da osoba somatski ili psihički oboli je mnogo veća; **drugi**, da je suština stresogenosti s jedne strane, u dimenzijama samog događaja tj. objektivnim karakteristikama događaja, a s druge strane, u dimenzijama subjektivnog doživljaja događaja i posledicama

¹ Reč “kriza” potiče od grčke reči “krisis” kojom se označava ona situacija u životu pojedinca i životu zajednice u kojoj su se donosile konačne i neopozive odluke, situacije krajnje zaoštrenih alternativa između pobeđe i poraza, spasa i prokletstva, smrti i života – Ivan Klajn i Milan Šipka, Veliki rečnik stranih reči i izraza, Prometej, Novi Sad, 2007., str. 670

² Jelena Vlajković, isto delo, str. 13

³ Jelena Vlajković, isto delo, str. 57

⁴ Jelena Vlajković, isto delo, str. 13 i str. 165

⁵ Jelena Vlajković, isto delo, str. 83

koje on ima u kontekstu celokupnog životnog ciklusa¹. Tzv. pravosudna reforma je kod svakog od 837 sudija, koje nisu bile izabrane u postupku tzv. opšteg izbora 2009. godine, prouzrokovala stres. Dakle, tzv. pravosudna reforma kao životni događaj jeste **stresor** obzirom da kao svaki stimulus može da izazove stanje stresa. **Prema svojim dimenzijama** (objektivne karakteristike događaja), događaj nije usaglašen sa godinama osobe pod stresom obzirom da nije uobičajen za bilo koju fazu životnog ciklusa; životni prostor u kojem se odigrao je posao i ima značenje gubitka (gubitka posla), a po svom intenzitetu, taj gubitak se nalazi na osmom mestu prema mnogim istraživanjima, kako domaćim, tako i stranim; trajanje događaja je vezano za duže vreme, počev od donošenja Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava RS iz 2006. godine i donošenja Zakona o sudijama krajem 2008. godine, pa do dana donošenja Odluke o tzv. opštem izboru sudija decembra 2009. godine; po svojoj integrativnosti događaj nije bio spojiv sa gubitkom posla za sudije koje su obavljale dužnost u vreme događaja; nije bilo verovatnoće odnosno nije se moglo naslutiti da će sudije koje su imale izvanredne rezultate, ostati bez posla; događaj je bio iznenađan bez bilo kakve postupnosti; sekvence u kojima se događaj odigravao: donošenje propisa, konstituisanje Visokog saveta sudstva, tzv. opšti izbor sudija; po svojoj prevalenciji događaj je izuzetan obzirom na broj osoba od 837 koje su ga doživele u odnosu na populaciju od oko sedam miliona stanovnika. **Prema dimenzijama percepcije** (subjektivni doživljaj događaja), događaj je potpuno nepoželjan, van kontrole osobe kojoj se događa i potpuno neočekivan; osobe kojima se dogodio nisu imale iskustvo za prevladavanje; događaj je “visio nad glavom” osoba kojima se dogodio skoro tri godine; gubitak koji je prouzrokovao nastupanjem događaja je izuzetno veliki; događaj je socijalno nepoželjan; osobe kojima se događaj dogodio, bile su vidno pod stresom jer im je uverenje bilo da se dogodio u vreme kad mu nije vreme. **Prema dimenzijama efekta** (posledice koje događaj ima u kontekstu životnog ciklusa), događaj nije ostao usamljen, pokrenut je lanac događaja obzirom da se stres 837 sudija preneo na njihove članove uže i šire porodice, na njihove prijatelje i poznanike i time skoro na celu društvenu zajednicu; događaj je u potpunosti promenio životni tok osoba kojima se dogodio: neke osobe su preminule u najboljim godinama života, neke su ispunile uslove za penziju (40 godina staža prema Zakonu o sudijama), neke su bile prinuđene, da pod pritiskom egzistencijalne potrebe, pre vremena ostvare pravo na penziju, kod nekih osoba je nastupio poremećaj u vidu duševne bolesti, kod nekih osoba je nastupio poremećaj u vidu fizičke bolesti; osobe kojima se događaj dogodio napuštaju dotadašnju ulogu i de facto izlaze iz socijalnog polja; događajem je pogođena egzistencijalna oblast obzirom da se sa gubitkom posla ugrožava i materijalni opstanak individue; događaj kod individue izaziva niz kognitivnih, emocionalnih i bihevioralnih promena.

Povodom pitanja kakve je prirode veza između stresora i stresa, trebalo bi da bude jasno da **stres** nije obična nervna napetost, već više reakcija na stimulans tj. reakcija na stresor kojom se uzrokuje debalans organa i njihovih funkcija. Stres² je pratilac čoveka otkad postoji kao društveno biće i kao takav je trajno stanje čovekovog života. Moglo bi se reći da je stres posledica čovekove nesavršenosti na svim nivoima: od psiho-biološkog, intelektualnog i mentalnog, do socijalnog. Život čoveka nije ništa drugo nego proces adaptacije na uslove u kojima živi i u tom smislu, stres predstavlja fenomen koji se dotiče suštine postojanja čoveka. Stres nije moguće izbeći i zbog toga se postavlja pitanje šta stres čini sa čovekom. Da li je stres u datoj kriznoj situaciji sasvim opustošio i uništio čoveka ili ga je ohrabrio i ojačao. Način reagovanja na stres u prvom redu zavisi od individualnih karakteristika čoveka (emocionalnih i intelektualnih) zbog individualnog praga osetljivosti, jer što je za nekoga

¹ Jelena Vlajković, isto delo, str. 87

² Dušan Kosović, Stres, Savana – Beograd i Unireks – Podgorica, 1997., str. 13

krajnje nestimulativno, za nekog drugog ima funkciju prvorazrednog stimulatora¹. Međutim, ako se uzme u obzir masivnost stresora, onda niko ne može biti pošteđen bez obzira na svoj prag osetljivosti. Slom bilo kojeg režima je uvek stresogen, a ako ga još prati i ratno razaranje i neukrotiva mržnja, onda je katastrofičan. Na prostoru bivše Jugoslavije došlo je do sloma starog sistema vrednosti, do drastičnog poremećaja nacionalnog i kulturnog obrasca i do rata. Srećni narodi za ceo vek nisu doživeli ono što je naš narod doživeo za samo nekoliko godina. Kao da ta iracionalna drama, u kojoj niko nije bio pošteđen, nije bila dovoljna, dogodila se nova srpska drama - tzv. pravosudna reforma kao pravi primer instrumentalne "agresije" na sudsku vlast, kao proizvod nesvesnog u tmini nerazgovetnog polja iracionalnog. Grupna narcisoidnost "vlasnika reforme" u spoju sa instrumentalnom "agresijom" i pomahnitalim mentalitetom, dovela je do drastične destruktivnosti, a što je najvažnije oni ovaj svoj "zločin" protiv sudske vlasti ne doživljavaju kao egzistencijalni poremećaj, već kao odbranu grupnog i nacionalnog interesa. Taj čin je u doživljaju "vlasnika reforme" nesporna vrlina, a zapravo se radi o trijumfu strasti i pomračenju uma. Jasno je da je u takvim naletima neobuzdanog nagona i patologije ponovo za kratko vreme stradao veliki broj ljudi odnosno skoro cela društvena zajednica, stradala je čovekova mentalna sposobnost i njegovo samopoštovanje, stradala je čovekova suština. U društvenoj dinamici, "vlasnici reforme" nastoje da zadobijene uloge i društvene pozicije sačuvaju, zbog čega su mnogo više pod stresom od onih koji u svojoj nesigurnosti u koju su dovedeni tzv. pravosudnom reformom, gotovo da nemaju više šta da izgube. U svakom slučaju, ponovo niko nije pošteđen stresa i tako je carovanje mentalne zagađenosti doprinelo da mentalna higijena, u potpunosti bude kompromitovana.

5. TEŠKOĆE U DEFINISINJU MENTALNE ZAGAĐENOSTI

Poricanje mentalne zagađenosti, u situaciji kada se ona aritmetičkom progresijom širi Planetom, kao plod potiskivanja kulturnom indoktrinacijom čiji je prvenstveni cilj da stvori iluziju o slobodi potreba i želja, isto je što i ketman. Zalaganje za ideologiju kulture koja se zasniva na nuđenju i kontrolisanju potreba i želja, što neminovno vodi u mentalni automatizam, isto je što i držanje u tajnosti činjenice da je došlo do degradacije čoveka, jer mu se kao opsesija nameću nebitne stvari. Svaka životno značajna stvar i sluh za autentične vrednosti nije u skladu sa ideologijom kulture, jer je ona opoziciona prema čoveku i jer svoj strateški cilj vidi u usmerevanju i kontrolisanju, u mogućnosti da osujeti svako potencijalno lutanje bez kojeg nema duhovnog sazrevanja, niti individualnosti. Na delu je specifična patologija socijalnog miljea, koje se trudi da sve unificira prema skromnim mogućnostima. Kada se rezonuje uhodanom logikom sredine, tada se lako može zaključiti da Planeta ozbiljno pati od krize vrednosti i krize principa vrednovanja, što je daleko od autentičnog duhovnog rezona. Prizemna prosečnost je uspostavljena kao ideal i norma. Tržište je uhvatilo čoveka u svoj postvareni svet, ne nudi svet matetijalnih vrednosti, već više stil života, obrazac egzistencije. Kako je tržište samo po sebi agresivno, onda u njemu opstaje onaj koji je i sam agresivan. Naspram monstruoznog tržišnog mehanizma koji podstiče potrebu za posedovanjem, čovek sa svojom potrošačkom psihologijom koja je u direktnoj vezi sa nametnutim obrascima potrošnje, opsesivno se vezuje za predmete svoje želje i guta ih, sve dok ti predmeti ne progutaju njega. Takva orijentacija čoveka pokazuje koliko se udaljio od svoje samopotvrde i istinskog življenja. Takva prosečnost, u kojoj čoveku više ne smeta što *ne liči sebi samom*, baš kao što mu ne smeta što je i svojim potrebama i svojim htenjima i načinu života *kao drugi*, oblikuje jednodimenzionalnog čoveka koji u odsustvu umeća mišljenja dezintegriše čovekov svet. Atmosfera, u kojoj se tehnika javlja kao pogodna

¹ Kosović, D. isto delo, str. 15

mogućnost da destruktivni ljudski nagoni eskaliraju do neslučenih granica, kao zlo i opasnost po čovekovu meri i motivaciji, planetarno je stresna, imajući u vidu stalnu pretnju atomskim ratom. Stalno je prisutan strah od kataklizmične mogućnosti planetarnog homocida, što je najveći mogući zločin čoveka protiv samog čoveka. Jednom rečju, mentalna zagađenost je negiranje suštine čoveka.

Uključujući i nedorečenosti o mnogobrojnim aspektima mentalne zagađenosti, zaključujemo da prostor vladavine prava ne ostavlja mogućnost za kršenje prava čoveka na život i zdrav život. Međutim, proces legitimiteta i legaliteta pravnih normi o ovim ljudskim pravima, različit je u prostoru i vremenu i neizbežno zavisao od stepena opšte kulture pojedinog naroda i sveta u celini, a samo ideja o sveopštem prirodnom pravu, značila bi obrazac za većitu kulturu mira¹. Dodajemo da se vitalno pitanje podnošljivog ostvarenja navedenih egzistencijalnih ljudskih prava u vidu odsustva mentalne zagađenosti, mora rešiti u bliskoj budućnosti akcijom organizovane umnosti čovečanstva. U protivnom očekuje nas mračna ljudska budućnost, što Planeti sasvim sigurno neće smetati da nastavi da živi i dalje, samo sa smanjenim brojem ekosistema.

6. MENTALNA HIGIJENA

U razmatranju stresa, u nauci dominira princip kurative tj. lečenja. Medicinska edukacija, kao i psiholozi i psihijatri više polažu pažnju na bolest i nastoje da čoveka pretvore u potrošača njihove pomoći, što može da bude blagodet za medicinsku i farmaceutsku industriju, ali nikako za čoveka. Ako izuzmemo mentalnu higijenu², profesionalna vokacija daleko manje vodi računa o sprečavanju izbijanja uzroka stesa. Ipak, u novije vreme, sa konvencionalnog definisanja ciljeva mentalne higijene - "očuvanje i unapređenje mentalnog zdravlja" koje je u potpunosti bilo neodređeno, prešlo se na konkretne i u praksi ostvarive ciljeve: prvi – intervencija u krizi (ublažavanje najbolnijih i najtežih doživljavanja u krizi i ubrzavanje njenog razrešenja); drugi – anticipirano vođenje u krizi (sprečavanje rizičnog razrešenja krize pripremanjem za krizu kad se kriza može pretpostaviti) i treći – psihološke primarne prevencije (učenje i vaspitavanje ljudi da na krize reaguju na adaptaciono primereniji i za dalji razvoj korisniji način)³.

Izneti primer jednog sudije, upravo dokazuje da je stres pojava uzrokovana kulturnim faktorima. Baš zbog te činjenice, postoje i veće šanse za preventivnu akciju, pošto nisu u pitanju genetski date predispozicije, već veštački stvoreni uslovi. Proizvodnja stresa se odigrava isključivo čovečjom aktivnošću, što znači da se stres tiče načina življenja tj. stila života, skale vrednosti i kompletne filosofije egzistencije. Psihosomatski poremećaji su obeleženi fizičkim simptomima, a izazvani su psihološkim stresovima i u tim slučajevima se leči simptom, a ne uzrok, što je pogrešno. Zapravo burna reakcija na stres dolazi, ne od samog stresa, već od uzroka stresa tj. od stresora i zato valja eliminisati stresor. Kulturi života se poklanja neznatna pažnja, a njen udeo u svim vrstama bolesti je veliki. Navikli smo da bolestima prilazimo mehanicistički i medikalizacijom, zaboravljajući da je i to proizvod opšte savremene potrošačke ere koja istrajava pod devizom da je sve ono što nam je potrebno negde van, a ne u nama samima. Čovek mora biti svestan granica medicinske moći i prema toj moći

¹ Perović, S.(2010) : Prostorne dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9, str. 87

² Mentalna higijena je naučna disciplina koja, koristeći doprinose drugih nauka (biologija, psihologija, sociologija, antropologija) predstavlja skup nastojanja i mera usmerenih na zaštitu i unapređenje mentalnog zdravlja. – Jelena Vlajković, Teorija i praksa mentalne higijene, Savez društava psihologa Srbije, Beograd, 1990., str. 7

³ Jelena Vlajković, Teorija i praksa mentalne higijene, Savez društava psihologa Srbije, Beograd, 1990., str. 91

mora imati realan i odmeren stav, zato je potrebno fokusirati se na kulturu života. Naravno da kultura života ne može biti sagrađena van kulturnog okruženja u kojem živimo, ali to ne znači da svaku nametnutu "vrednost" valja *a priori* prihvatiti. Život čoveka ne bi trebalo da bude roman koji mu se dogodio, nego onaj koji je sam stvorio. Činjenica da čovek današnjice živi po tuđem scenariju i svoj život provodi u scenografiji koju su drugi napravili, uzrok je opasnom životnom slepilu utemeljenom na sveopštem egoizmu savremenosti. Uzrok tog stresnog egoizma je u globalnoj organizaciji rada i vrednosti u kojoj je ljudski život pretvoren u karijeru koja je postala sinonim života i društvenog važenja. Realno, ono što se naziva društvenim usponom, moglo bi se pre okarakterisati kao ljudski pad. Duhovna gluvoća specijalističkog doba kojom obiluje XXI vek, samo je faktor više koji čoveka stavlja u procep jednostranosti i mentalnog siromaštva. Specijalizovanost vodi u lošu funkcionalnost, jer čoveka pretvara u neznatan delić veće mašinerije i tako mu poriče individualnu vrednost, tražeći od njega da reaguje jednoobrazno i bezlično. Tu je koren gubljenja i profesionalnog i ljudskog identiteta. Na mentalnom planu karijerizam ostavlja dalekosežne posledice obzirom da mu je imanentno rivalstvo koje se pretvara u destruktivni egoizam, agresiju, oportunizam i mržnju.

Kultura života bi morala podrazumevati negovanje duha bliskosti i pripadnosti, komunikaciju ljudi međusobno i sa prirodom, polje življenja bez rivalske psihologije i agresivnosti u kojem je individualnost potpuno moguća obzirom da bez razlika nema ni ličnosti, jer ne može se individua "kratiti" za onoliko koliko prevazilazi svoj socijalni milje. Čoveku je potrebna *vita activa*: razonoda, veselje, svečanosti. Stvaralački čin¹ takođe ima intelektualne i mentalne osigurače protiv mentalne zagađenosti. Čovek mora imati cilj za koji se valja boriti i živeti, jer kako Niče piše: "Onaj ko zna zašto da živi, podneće gotovo svakojako da živi". Dakle, čovek koji pronade smisao svog života, a smisao je njegov izbor, pronaći će i sredstva da taj smisao ostvari. Čovek koji ume da izabere svoje najbolje mogućnosti, dokazuje svoje mentalno zdravlje. "Zdravlje nije samo odsustvo bolesti, već i potpuno fizičko, psihičko i društveno blagostanje, kao i sposobnost da se vodi društveno i ekonomski produktivan život"² U kontekstu navedene definicije zdravlja, svaki pojedinac je dužan da razmišlja da li svojim načinom života samo troši i smanjuje rezerve zdravlja i da li dovoljno čini da očuva i unapredi svoje zdravlje. Dodajemo, da je taj isti pojedinac dužan da razmišlja i o zdravlju drugih ljudi tj. dužan je da ne dozvoli sopsstveno i mentalno zagađenje drugih ljudi. Ovo zato što zdravlje nije samo naše vlasništvo, ne nasleđuje se samo od predaka, već se pozajmljuje i od svojih potomaka. Zaključujemo da bi credo svakog čoveka, koji traži ljudski prostor i svoju individualnu, prirodnu i društvenu samopotvrdu, trebalo da postane ono što je Volter rekao svom učeniku Kandidu: "Valja obrađivati svoj vrt".

7. ZAKLJUČAK

Ne bi bilo pogrešno da se, u kontekstu zalaganja za kulturu života koja obezbeđuje mentalnu higijenu i odsustvo mentalne zagađenosti, podsetimo samo jednog stava iz američke „Deklaracije nezavisnosti“ (1776): „Razboritost, doduše, nalaže da se odavno ustanovljeni vladajući poredak ne menja zbog neznatnog i prolaznog uzroka; i shodno tome sva su iskustva pokazala da je čovečanstvo više raspoloženo da podnosi sve dok su zla ikako podnošljiva, nego da oslobađa sebe nepravde, ukidajući forme na koje je naviklo. Ali, kada dugi niz zloupotreba i nasilja, koja uvek idu za istim ciljem, otkrije plan koji ide za tim da narod podvrgne potpunom despotizmu, njegovo je pravo, njegova je dužnost da zbaci takvu vladavinu, i da stvori nove čuvarе svoje buduće bezbednosti“.

¹ Dušan Kosović, isto delo, str. 15

² Definicija Svetske zdravstvene organizacije

LITERATURA:

- [1.] Slobodan Perović, 2009. Vremenske dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9;
- [2.] Slobodan Perović, Prostorne dimenzije pozitivnog i prirodnog prava, Kopaonička škola prirodnog prava, posebni otisak iz časopisa Pravni život br. 9/2010;
- [3.] Jelena Vlajković, Životne krize i njihovo prevazlaženje, Nolit, Beograd, 1992.;
- [4.] Dušan Kosović, Stres, Savana – Beograd i Unireks – Podgorica, 1997.;
- [5.] Jelena Vlajković, Teorija i praksa mentalne higijene, Savez društava psihologa Srbije, Beograd, 1990.;
- [6.] Ivan Klajn i Milan Šipka, Veliki rečnik stranih reči i izraza, Prometej, Novi Sad, 2007.;
- [7.] Zakon o zdravstvenoj zaštiti (“Službeni glasnik RS” br. 107/2005, 72/2009, 88/2010, 99/2010 i 57/2011);
- [8.] Zakon o javnom zdravlju („Službeni glasnik RS“ br. 72/2009);
- [9.] Zakon o izmenama i dopunama Zakona o sudijama (“Službeni glasnik RS” br. 101/2010)
- [10.] Pravila za primenu Odluke o utvrđivanju kriterijuma i merila za ocenu stručnosti, osposobljenosti i dostojnosti i za postupak preispitivanja odluka prvog sastava Visokog saveta sudstva o prestanku sudijske dužnosti (“Službeni glasnik RS” br. 35/2011)
- [11.] Transkript audio zapisa sa ročišta održanog pred Komisijom Visokog saveta sudstva RS br. 010-01-40/2011-01 od 23.06.2011. godine